

Janusz Jankowski, Sławomir Cieślak

Wybrane propozycje zmian kodeksu postępowania cywilnego zawarte w rządowym projekcie z 30 stycznia 2006 r. ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw

---

Palestra 51/7-8(583-584), 130-136

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WAŻNE DLA PRAKTYKI

Janusz Jankowski, Sławomir Cieślak

Wybrane propozycje zmian kodeksu postępowania cywilnego zawarte w rządowym projekcie z 30 stycznia 2006 r. ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw

Zmiany proponowane w projekcie można podzielić na dwie zasadnicze grupy. Pierwsza grupa obejmuje zmiany dotyczące zasad rządzących jednym z rodzajów postępowań odrębnych w procesie cywilnym, jakim jest postępowanie cywilne w sprawach gospodarczych. Zawiera ona zmiany istotne prowadzące do znaczącego przekształcenia występującego obecnie modelu tego postępowania odrębnego. W skład drugiej grupy można natomiast zaliczyć inne zmiany, w tym o charakterze porządkującym, mające usunąć pojawiające się w praktyce wątpliwości co do zastosowania konkretnych instytucji procesowych. Odpowiednio do charakteru proponowanych zmian w projekcie także niniejsze opracowanie zostało podzielone na dwie części.

I. Zmiany dotyczące zasad rządzących postępowaniem odrębnym w sprawach gospodarczych

Dokonując przekształcenia modelu określonego postępowania cywilnego, konieczne jest uprzednie jasne sprecyzowanie celu, jaki ma być osiągnięty za pomocą zmian ustawodawczych. Trzeba zauważyć, że analiza rozwiązań zawar-

tych w projekcie nie nasuwa wątpliwości co do założonego celu zmian. Jest nim niewątpliwie usprawnienie postępowania cywilnego, a zwłaszcza jednego z postępowań odrębnych w procesie cywilnym, jakim jest postępowanie w sprawach gospodarczych. Cel ten został zresztą wskazany już w pierwszym zdaniu uzasadnienia projektu. Przekształcanie modelu postępowania wiąże się ze zmianami w zakresie realizacji poszczególnych zasad rządzących tym postępowaniem. W każdym postępowaniu mamy zaś do czynienia z określonym kompleksem zharmonizowanych zasad, co oznacza, że dokonując zmian dotyczących jednej zasady, trzeba analizować ich wpływ na realizację innych zasad w tym samym postępowaniu. W projekcie występują zmiany dotyczące: formalizmu procesowego (art. 479^{8a}), realizacji zasady koncentracji materiału procesowego, kontradyktoryjności i dyspozycyjności (zmiany w tym ostatnim wypadku ograniczają się jedynie do modyfikacji art. 479¹³).

Najważniejszą zmianą w zakresie stopnia sformalizowania postępowania w sprawach gospodarczych jest propozycja dodania po art. 479⁸ nowego przepisu art. 479^{8a} k.p.c. (stanowi on niejako odpowiednik ogólnej normy art. 130 k.p.c.). Zmiana ta następuje niewątpliwie w kierunku zaostrzenia formalizmu w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. Zaostrzenie formalizmu następuje w tym wypadku nie przez zwiększenie wymagań co do formy czynności procesowej uczestnika postępowania, lecz poprzez zaostrzenie rygoru procesowego. Jest nim zwrot pisma *a limine*, stosownie do projektowanego § 1 i § 5. Taki kierunek zmian stopnia sformalizowania postępowania jest zgodny z ogólną tendencją występującą w tym zakresie przy przekształcaniu polskiego modelu postępowania cywilnego począwszy od II połowy lat dziewięćdziesiątych. Paragraf 1 art. 479^{8a} k.p.c. dotyczy pisma wszczynającego postępowanie, zaś § 5 odnosi się do innych pism procesowych złożonych w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. Sposób sformułowania § 1 może nasuwać wątpliwości, czy dotyczy on tylko pozwu wszczynającego tzw. właściwe postępowanie w sprawach gospodarczych¹ czy też ogólne określenie „pismo wszczynające postępowanie” pozwala na jego stosowanie wobec innych pism wszczynających szczególne postępowania w sprawach gospodarczych (odwołania od decyzji prezesa odpowiedniego urzędu do sądu ochrony konkurencji i konsumenta, zażalenia na ich postanowienia, a także pozwy w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone, uregulowane w rozdziałach 2–6 działu IVa księgi I części I k.p.c.). Jeżeli wołą projektodawcy jest zaostrzenie rygoru procesowego wyłącznie w odniesieniu do pozwu, dla wyeliminowania ewentualnych wątpliwości w tym zakresie lepiej byłoby zastąpić w § 1 słowa „pismo wszczynające postępowanie” wyrazem „pozew”. Taki sposób interpretacji woli projektodawców znajduje uzasadnienie m.in. w pozostawieniu w projekcie bez zmian obecnie obowiązujących szczególnych

¹ Pojęcia tego użył W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 2005, s. 291.

rygorów w postaci odrzucenia odwołań i zażaleń od decyzji i postanowień prezesów odpowiednich urzędów przez sąd ochrony konkurencji i konsumentów (zob. art. 479^{31a} w zw. z art. 479³² § 2, art. 479⁴⁷ § 2 w zw. z art. 479⁵⁵, art. 479⁵⁸ § 2 w zw. z art. 479⁶⁶, art. 479⁶⁹ § 2 w zw. z art. 479⁷⁷ k.p.c.). Ponadto należałoby rozważyć, czy w takim wypadku art. 479^{9a} § 1 powinien być stosowany także wobec pozwu w sprawach o uznanie postanowień wzorca umowy za niedozwolone. Paragraf 5 analizowanego przepisu dotyczy zaś innych pism procesowych składanych w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. W stosunku do tych pism zaostrożony rygor znajdzie zastosowanie tylko wówczas, gdy pochodzą one od pełnomocników zawodowych, tj. adwokata, radcy prawnego, rzecznika patentowego lub Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa. Projekt zawiera więc zróżnicowanie rygorów procesowych w zależności od rodzaju podmiotu dokonującego czynności w formie pisemnej. Takie rozwiązanie już wcześniej wprowadzono, np. w art. 370¹ k.p.c. oraz w art. 28 i 29 PrUpadNaprz. Zgodzić się trzeba, że zróżnicowanie stopnia sformalizowania postępowania w zależności od kwalifikacji zawodowych podmiotu dokonującego czynności nie jest sprzeczne z Konstytucją RP. Trzeba jednak pamiętać, że zwiększanie formalizmu nie może prowadzić do dowolności rozstrzygnięć sądowych. Wprowadzeniu przez ustawodawcę surowszego rygoru procesowego na wypadek niespełnienia wymagań prawnych czynności zawodowych pełnomocników powinno zawsze towarzyszyć precyzyjne wskazanie w ustawie możliwych do wykonania obowiązków nakładanych na te podmioty.

„Nowością” w zakresie formalizmu procesowego jest propozycja wprowadzenia w art. 479¹⁴ § 1 k.p.c. nowego rygoru procesowego w postaci zarządzenia zwrotu odpowiedzi na pozew wniesionej po terminie dwutygodniowym od otrzymania pozwu. W obecnie obowiązującym stanie prawnym jedynym rygozem niezłożenia odpowiedzi na pozew jest możliwość wydania przez sąd wyroku zaocznego na posiedzeniu niejawnym (art. 479¹⁸ § 2 k.p.c.). Wprowadzenie proponowanej zmiany sprawi, że znajdzie zastosowanie art. 130 § 2 zd. 2 k.p.c., a więc zwrócona odpowiedź na pozew nie wywoła żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z wniesieniem jej do sądu. W szczególności zwrot tej odpowiedzi może doprowadzić do utraty prawa powoływania w dalszym toku postępowania twierdzeń, zarzutów i dowodów na ich poparcie (prekluzja), które były zawarte w zwróconym piśmie procesowym. Można się zastanawiać, czy nowy rygor jest celowy, skoro poszerza się jednocześnie realizację systemu prekluzji w art. 479¹⁴ § 2 k.p.c.

Projekt wzmacnia też realizację zasady kontrydiktoryjności. Następuje to przede wszystkim przez wyłączenie zastosowania w postępowaniu w sprawach gospodarczych przepisu art. 232 zd. 2 k.p.c. (zob. proponowane brzmienie art. 479⁴ § 3 k.p.c.). Takie rozwiązanie nie jest zsynchronizowane z regulacją zawartą w nowym art. 479^{14b} k.p.c. Według zdania 1 ostatnio powołanego przepisu, dowód z przesłuchania stron sąd może dopuścić jedynie na wniosek. Skoro sąd

nie może dopuścić z urzędu żadnego dowodu (art. 479⁴ § 3 wyłącza stosowanie art. 232 zd. 2 k.p.c.), to nie jest też możliwe dopuszczenie z urzędu dowodu z przesłuchania stron. Regulacja zawarta w art. 479^{14b} zd. 1 k.p.c. jest więc zbędna. Ponadto nie wydaje się celowe pozbawianie sądu możliwości wyjątkowego dopuszczenia dowodu niewskazanego przez strony w postępowaniu w sprawach gospodarczych. Sposób prowadzenia postępowania przez sąd oraz zbyt częste korzystanie przez organ procesowy z uprawnienia z art. 232 zd. 2 może prowadzić do przewlekłości postępowania. Samo posiadanie przez ten organ (potencjalnego) uprawnienia do dopuszczenia dowodu niewskazanego przez strony zapobiega jednak wykorzystywaniu formy procesowej przez strony, np. w celu obejścia prawa lub osiągnięcia innych celów określonych w art. 479¹³ k.p.c. Sąd powinien dysponować możliwością weryfikacji stanowisk stron także wówczas, gdy nie dochodzi do zawarcia ugody, cofnięcia pozwu, zrzeczenia się roszczenia lub ograniczenia roszczenia. W ostatnio wymienionych wypadkach sąd może uznać za niedopuszczalne dokonanie tych czynności (zob. art. 479¹³). Gdy strony nie dokonują ww. czynności, sąd powinien mieć możliwość weryfikacji podawanych przez nie faktów poprzez dopuszczenie dowodu niewskazanego przez strony.

Zgodne z założonym celem nowelizacji jest dalsze skupianie (koncentracja) procesu. Projektodawcy proponują, w wypadku zgłoszenia dalszych twierdzeń i dowodów (art. 479¹² § 1 oraz art. 479¹⁴ § 2 k.p.c.), wprowadzenie dodatkowego terminu dwutygodniowego od chwili, gdy ich powołanie stało się możliwe lub powstała potrzeba ich powołania. Takie rozwiązanie niewątpliwie będzie wpływać dyscyplinująco na strony postępowania i wzmocni realizację systemu prekluzji. W kwestii zakresu obowiązywania systemu prekluzji w postępowaniu prowadzonym przy jednoczesnym stosowaniu przepisów o postępowaniu w sprawach gospodarczych oraz o postępowaniu upominawczym występują rozbieżne poglądy w judykaturze i doktrynie² (zob. np. wyrok SN z 3 grudnia 2003 r., I CK 363/02, OSP 2004, Nr 11, s. 600-602, z głosem S. Cieślaka; inaczej M. Manowska, *Postępowania odrębne w procesie cywilnym*, Warszawa 2003, s. 186). Wprowadzenie proponowanego art. 479^{14a} wyeliminuje rozbieżności w tej kwestii. Nakazuje on bowiem odpowiednio stosowanie przepisu art. 479¹⁴ § 2 do zarzutów i sprzeciwu od naku zapłaty.

II. Zmiany o innym charakterze, w tym porządkujące

Wśród innych zmian należy przede wszystkim zwrócić uwagę na „przeniesienie” do postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych szeregu instytucji

² Zob. np. wyrok SN z 3 grudnia 2003 r., I CK 363/02, OSP 2004, Nr 11, s. 600–602, z głosem S. Cieślaka; inaczej M. Manowska, *Postępowania odrębne w procesie cywilnym*, Warszawa 2003, s. 186.

procesowych występujących już w postępowaniach przyspieszonych w procesie cywilnym³ (tj. w postępowaniu nakazowym, upominawczym i uproszczonym), których celem jest usprawnienie postępowania. Konsekwencją tego „przeniesienia” będzie możliwość uznania postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych za czwarty rodzaj postępowań przyspieszonych. Do takich zmian należą: wyłączenie powództwa wzajemnego (art. 479¹⁴ § 3), ograniczenie możliwości potrącenia tylko w odniesieniu do wierzytelności udowodnionych dokumentami (art. 479¹⁴ § 4), ograniczenie przedmiotowej zmiany powództwa, wyłączenie podmiotowych przekształceń powództwa (art. 479⁴ § 2 k.p.c.) oraz przyznanie niektórym wyrokom sądu pierwszej instancji mocy tytułu zabezpieczenia wykonalnego bez nadawania mu klauzuli wykonalności (proponowany art. 479^{19a} k.p.c.). Według zd. 1 ostatnio wymienionego przepisu, w sprawach o roszczenia pieniężne albo świadczenia innych rzeczy zamiennych wyrok sądu pierwszej instancji z chwilą wydania stanowi tytuł zabezpieczenia, wykonalny bez nadawania mu klauzuli wykonalności. Taka regulacja występuje obecnie w wypadku nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu nakazowym (art. 492 § 1 k.p.c.). Na gruncie postępowania nakazowego uzasadnieniem tej regulacji jest zwiększony stopień wiarygodności materiału dowodowego (dowody z dokumentów urzędowych oraz z niektórych dokumentów prywatnych, zob. art. 485 k.p.c.). W postępowaniu odrębnym w sprawach gospodarczych nie ma takiego ograniczenia dowodowego. Można odnieść wrażenie, że w tym wypadku „przeniesienie” instytucji procesowej z postępowania nakazowego ma charakter sztuczny i nie uwzględnia różnic dzielących obydwa postępowania odrębne. Jeżeli w sprawie gospodarczej powód dysponuje dowodami określonymi w art. 485 k.p.c. i składa wnioski o wydanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, uzyska nakaz zapłaty stanowiący tytuł zabezpieczenia. Jak bowiem wiadomo, postępowanie w sprawach gospodarczych może „nakładać się” na postępowanie nakazowe. Regulację art. 479^{19a} można więc uznać za niedostosowaną do charakteru postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych, a zwłaszcza do rodzaju dopuszczonych w nim dowodów.

Istotne zmiany proponowane są wobec instytucji zawieszenia i umorzenia postępowania cywilnego. Wśród nich największe znaczenie mają zmiany dotyczące zawieszenia i umorzenia postępowania z powodu ogłoszenia upadłości strony. Projektodawcy przyjęli koncepcję opartą na założeniu zróżnicowania skutków procesowych, które powstają w związku z ogłoszeniem poszczególnych rodzajów upadłości (upadłość likwidacyjna oraz upadłość z możliwością zawarcia układu). W konsekwencji przyjęto wyraźnie w art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c., że zawieszenie postępowania z urzędu następuje, jeżeli postępowanie

---

³ Pojęcia „postępowania przyspieszone w procesie cywilnym” używa S. Cieślak, *Postępowania przyspieszone w procesie cywilnym. Zarys postępowania nakazowego, upominawczego i uproszczonego*, Warszawa 2004, s. 3.

dotyczy masy upadłości i ogłoszono upadłość obejmującą likwidację majątku powoda, albo ogłoszono upadłość z możliwością zawarcia układu i strona pozbawiona została prawa zarządu masą upadłości. Inny skutek procesowy przewidziano w wypadku ogłoszenia upadłości obejmującej likwidację majątku pozwanego. Wówczas, zgodnie z dodanym art. 182¹ § 1 k.p.c., proponuje się umorzenie przez sąd postępowania. Taka szczegółowa regulacja zmierza do usunięcia wątpliwości, jakie pojawiają się przy stosowaniu art. 174 § 1 pkt 4 k.p.c. po wprowadzeniu w 2003 r. dwóch rodzajów upadłości w Prawie upadłościowym i naprawczym. Trzeba jednak zgłosić wątpliwość, czy proponowana regulacja nie jest sprzeczna z treścią art. 145 PrUpadNapr. Użyte w ostatnio wymienionym przepisie sformułowanie „może być podjęte przeciwko syndykowi” można bowiem interpretować w ten sposób, że toczące się wcześniej postępowanie przeciwko upadłemu przed dniem ogłoszenia upadłości musiało być zawieszona. Przyjęcie zmiany polegającej na zastąpieniu skutku procesowego w postaci zawieszenia postępowania jego umorzeniem mogłoby więc doprowadzić do braku spójności przepisów zawartych w kodeksie postępowania cywilnego i w prawie upadłościowym i naprawczym.

Pozytywnie należy ocenić nowy sposób regulacji właściwości rzeczowej sądu w postępowaniu w sprawach gospodarczych (art. 479³). Przede wszystkim rezygnuje się z przyjętej obecnie jako zasady właściwości rzeczowej sądów okręgowych. W efekcie proponowanych zmian zasadą będzie właściwość rzeczowa sądów rejonowych, zgodnie z art. 479³ w zw. z art. 16 k.p.c. Zmianę tę należy traktować jako przejaw korzystnej tendencji do likwidowania zbędnych wyjątków występujących w poszczególnych postępowaniach odrębnych i możliwie maksymalnego ujednoczenia procesu cywilnego.

W projekcie proponuje się znaczące rozszerzenie kompetencji referendarza sądowego. Wbrew pogładowi wyrażonemu na s. 26 uzasadnienia projektu (ostatnie zdanie), zakres uprawnień referendarza obejmuje obecnie także niektóre wypadki merytorycznego rozstrzygnięcia o prawach i obowiązkach stron, np. uprawnienie do wydawania nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym. Spośród przepisów projektu dotyczących referendarza sądowego warto zwrócić uwagę na nowe brzmienie art. 362¹ k.p.c. Dotychczasową regulację tego przepisu proponuje się rozwinąć poprzez dodanie słów „z tym, że uprawnienia sądu przysługują także referendarzowi”. Dodany fragment budzi zasadnicze wątpliwości co do celu jego wprowadzenia. O tym, jakie uprawnienia przysługują referendarzowi, decydują poszczególne przepisy ustawy (art. 47¹ k.p.c.). Według zd. 2 tego przepisu, w zakresie powierzonych mu czynności referendarz sądowy ma kompetencje sądu, chyba że ustawa stanowi inaczej. Skoro projekt przyznaje referendarzowi m.in. prawo do wydawania określonych postanowień (art. 183 § 2, art. 364 § 2, art. 497¹ § 3, art. 795¹ § 1 k.p.c.), to w tym zakresie referendarzowi przysługują uprawnienia sądu. Wobec powyższego trudno określić cel, jaki przyświeca zmianie art. 362¹ k.p.c.

III. Podsumowanie

1. Pozytywnie wypada ocenić zmiany zaproponowane w projekcie, których celem jest przekształcenie modelu postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych w kolejny rodzaj postępowań przyspieszonych w procesie cywilnym. Trzeba jednak zauważyć, że niektóre rozwiązania przewidziane w postępowaniu nakazowym nie mogą być przenoszone „automatycznie” do postępowania odrębnego w sprawach gospodarczych.

2. Brak spójności przepisów k.p.c. w efekcie poszczególnych nowelizacji jest w dużym stopniu spowodowany przyjętą przez ustawodawcę techniką dokonywania zmian. Sprowadza się ona do wprowadzania wielu nowelizacji obejmujących wybrane fragmenty k.p.c. Za bardziej prawidłowe należałoby uznać dokonanie „całościowej” nowelizacji kodeksu według z góry założonego celu.